

**S Kateřinou Tučkovou o novém
románu, o víře a o vnitřní potřebě
dávat hlas umlčeným**

Katolická církev ženy po staletí přehlíží

**Ptal se Miroslav Balaščík
Foto David Konečný**

**V románech Kateřiny Tučkové
šlo vždy o víc než jen dramatický
příběh. Stojí tu proti sobě život
člověka a institucionalizované moci,
ať už má podobu ideologie, dějin,
nebo pohlaví. Je tomu tak i v případě
jejího dosud nejrozsáhlejšího
románu *Bílá Voda*, v němž se osudy
řádových sester tragicky střetávají
nejen s komunistickým režimem
padesátých let, ale paradoxně
také se samotnou katolickou
církví. Lze očekávat, že ani tato
kniha nezůstane bez bouřlivé
společenské odezvy.**

Román *Bílá Voda* vznikl dlouhých deset let. Mezitím jsi stihla napsat novelu *Fabrika*, divadelní hru *Vítka*, zdramatizovat román Roberta Schneidera *Bratr spánku*, založit festival Meeting Brno a porodit dvě děti. Jaký to byl pocit, když jsi před pár měsíci vypínala počítač? Obrovská úleva. Už proto, že jsem ten notebook loni v červnu zaklapla potřetí — a konečně naposled. Textu, který teď vychází, totiž předcházely dvě v podstatě hotové verze. V první se mi ale bohužel nespojily vyprávěcí linie, protože jsem do hlavní role angažovala nesprávnou vyprávěčku — řádovou sestru Evaristu —, což mi ale neumožňovalo říct spoustu věcí, u kterých nebyla. Teprve při psaní druhé verze, která měla nakonec skoro osm set stran, jsem zjistila, že vyprávěči musí být všichni, kteří se v románu objevují, aby byl příběh Evaristy kompletní. Když se mi nepodařilo dokončit ani druhou verzi, byla to fakt krize. Ale už jsem zase věděla, jak to pojmout lépe, tak jsem začala přepisovat podruhé.

Klášter Bílá Voda v Rychlebských horách je středobodem příběhu, který vypráví o životě řeholnic po komunistickém puči v roce 1948. Tehdy byly kláštery rušeny a sestry internovány v pracovních táborech nebo zavírány do vězení a různými způsoby mučeny. S tak tíživým tématem se asi nedá žít souvisle tolik let...

To téma prostě potřebovalo delší čas. Nešlo jen o to, nastudovat realie, objet archivy a načíst nejrůznější typy dokumentů, ve kterých se rozhodovalo o osudu internovaných řeholnic. Myslím, že jsem se na to téma potřebovala připravit i duchovně. To proto, abych dokázala osudům řeholnic porozumět a literárně je spoluprožít, a ne je pouze sledovat zvnějšku jako historik. Sama jsem si během psaní

prošla určitou duchovní krizí anebo spíš hledáním — po třicítce jsem měla pocit, že bych měla svůj život opřít o něco, co mě přesahuje, o nějakou filozofii anebo víru. Vlastně ani nedovedu říct, jestli jsem si to téma našla proto, že s tím mým duchovním hledáním souviselo, nebo to bylo naopak, že mě to téma k takovému hledání ponouklo. Každopádně jsem měla potřebu vrátit se k víře svých předků, protože rodina mého otce byli praktikující katolíci. Sama jsem pokřtěná a v prvních letech života jsem s nimi pravidelně navštěvovala mše. Něco z té doby a atmosféry ve mně samozřejmě uvízlo a nějak pracovalo, takže se mi teď, ve středních letech, najednou zdálo podstatné udělat si ve svém vnitřním životě pořádek. Proto jsem také absolvovala dvouletý kurz základů víry a připravovala se k biřmování, proto jsem se přihlásila na olomouckou univerzitu a začala dálkově studovat teologii... Tohle všechno se pak přirozeně propojovalo s psaním románu.

Jak to hledání dopadlo?

Jinak, než jsem si představovala. Ačkoli lidé, které jsem v církevním prostředí potkávala, byli velmi milí a otevření, přece jen jsem cítila, že realita institucionalizované církve je pro mě — tím mám na mysli pro mě jako pro ženu — omezující a nelákavá. Kontakt s Bohem zprostředkovávají výhradně muži, a ženy, pokud se v nějakých liberálních farnostech mihnou před oltářem, jsou tam přizvány jen proto, aby se takzvaně „neřeklo“. V katolické hierarchii nehrají žádnou podstatnou roli, a to mi vadí. A vadilo mi i zdůvodnění, proč tomu tak je, a nakonec i dobře míněné poklony významné roli žen, kterými argumentovali kněží, s nimiž jsem mluvila. Všechna ta vzletná slova o mateřství, nenahraditelném místě ženy v srdci rodiny — to je všechno moc hezké, ale

mně to připadalo jako falešné konejšení. Zredukování role žen na rození dětí a posluhování rodině mi prostě jako soběstačné ženě s doktorátem v jednadvacátém století nepřipadalo atraktivní, ba mi nahánělo hrůzu. Necítila jsem se kvůli tomu jako rovnoprávný člen církve, ale jako někdo, kdo má jen přihlížet a příkytovat z kostelní lavice, což s sebou neslo i pocit bezvýznamnosti a bezmoci, čili pocit, z něhož jsem se chtěla rozhodně co nejdříve vymanit. To byla bariéra, která mě zastavila, a já jsem pak ve svém hledání nedokázala proniknout dál.

Kam dál?

Nenechala jsem se biřmovat. Uvědomovala jsem si, že to je velký závazek a že takový krok nemůžu udělat, pokud mám o instituci, s níž bych tím vstupovala do těsnějšího vztahu, pochyby.

Můžeš o sobě říct, že jsi věřící?

Můžu o sobě říct, že mám k Bohu vztah, který však není ani po těch letech zkultivovaný církví, vlastně je stále dost polemický. A to zase především v ohledech nerovnosti pohlaví. Proč pouze On a Jeho Syn? Proč se k nim nemohla připojit Boží rodička? A dal jí vůbec na výběr? Bylo její přitakání *fiat* výrazem svobodného rozhodnutí, nebo třeba strachu? Víra je pro mě komplikovaná věc, do níž navíc vstupují i moje zážitky z dětství. Otec, pocházející z příkladně katolické rodiny, byl schopen před mými očima týrat mou mámu, a ačkoli to jeho příbuzní věděli, nikdo nezasáhl. To byla moje první zkušenost s pokrytectvím společenství křesťanů. S takovou pro mě samozřejmě bylo dost obtížné vstoupit do společenství, které se sice tváří, že je tu pro všechny, ale dává jiné možnosti mužům a jiné ženám. Před biřmováním, v době, kdy jsem ještě mapovala situaci — mou osobní i co se týče materiálu pro román *Bílá Voda* —, jsem se zkoušela spojit s nějakým ženským řeholním řádem a zjistit, jestli pro mě třeba nevede cesta tudy...

Že bys vstoupila do kláštera...

To ne, ale chtěla jsem pochopit, jak překážky, které ženám klade

Když se mi nepodařilo dokončit ani druhou verzi, byla to fakt krize

institucionalizovaná církev, prožívají jiné ženy, jestli existuje nějaká jiná cesta, jak se zbavit pochyb a nedůvěry, které brzdily i můj vnitřní proces přijímání víry. Ale ani tam jsem nenašla řešení, protože i ty nejliberalnější sestry, se kterými jsem se setkala, byly smířené s rolí, kterou v církvi jako ženy mohou zastávat, a já jsem rozhodně smířená nebyla. Mně nestačila opatrná kritika toho, jak to dnes v církvi chodí, a už vůbec mi nebyl blízký optimistický nadhled, se kterým jsem se taky často setkávala, takové to „no jo, chlapi se potřebují

poměřovat a blýskat, ale my si to doma v řádu stejně uděláme po svém“. Zkrátka ani cestou skrze ženské řády se mi ten pocit nedůvěry nepodařilo rozptýlit.

K církvi jsi kritická i ve svém románu. Počítáš s tím, že se někteří její konzervativní představitelé mohou ohradit?

Já si nemyslím, že bych přicházela s něčím úplně novým. Především ve Spojených státech existují hodně silné a hlasité organizace požadující přehodnocení role žen v katolické

církvi včetně jejich kněžského svěcení. Vždyť reformované církve to už udělaly, na kněze svěcené ženy v nich působí i v roli biskupek. A i v českém prostředí máme poměrně známý případ Ludmily Javorové, která byla v sedmdesátých letech minulého století vysvěcena tajným brněnským biskupem Felixem Davidkem na katolickou kněžku. Nevíme přesně, kolik žen Davidek vysvětil, nicméně v rámci takzvané skryté církve k tomu přistoupil proto, že si jako politický vězeň uvědomoval, v jaké situaci se ženy vězněné

nebo internované totalitní vládou nacházejí. Do ženských věznic totiž v padesátých letech neměli přístup kněží a internovaným řeholnicím byli zase většinou přidělováni duchovní kolaborující s režimem, kteří na ně donášeli. Spolupráci oficiální katolické církve s režimem biskup Davídek samozřejmě odmítal a navíc byl přesvědčený, že poté, co došlo k okupaci Sověty, se situace ještě zhorší. Chtěl jí proto předejít tak, že ženám umožní svobodnou cestu ke spáse, tj. že je osvobodí od závislosti na mužských duchovních. Svůj čin vnímal také jako příklad pro světovou církev, nicméně ta se jím inspirovat nenechala. Po roce 1989, kdy všechny okolnosti vyplavaly na povrch, Svatý stolec jeho svěcení neuznal. Debata o takzvaných davídkovcích už mezi historiky i v církvi proběhla, mnoho informací je lehce dohledatelných, takže opravdu nepřicházím s ničím novým. Vnímám ale, že v případě davídkovců jde o stále nevyřešený problém, o určité trauma. Během minulých let jsem například několikrát žádala archiv brněnského biskupství o poskytnutí

materiálů k činnosti Felixe Davidka a pokaždé jsem byla odmítnuta s tím, že ve složkách nic není a že se stejně nemohou otvírat, protože ještě neuplynulo sedmdesát let od jeho smrti. Zajímavé však je, že jiným badatelům tyto neexistující materiály poskytl. Citují je například Petr Fiala a Jiří Hanuš v knize *Skrytá církev*. K informacím o davídkovcích jsem se tak musela dostávat oklikou přes Národní archiv a Archiv bezpečnostních složek, anebo mi je ze svých soukromých archivů poskytli jiní badatelé.

Felix Davídek je v románu snadno identifikovanou postavou pojmenovanou jako páter Felix. Pod mírně změněným jménem tam vystupuje také démonický Josef — v románu Leopold — Plojhar. Jak je to vlastně s hranicí mezi realitou a fikcí v tvém románu? V *Bílé Vodě* stejně jako i v předchozích knížkách se pohybuju někde na pomezí reality a fikce. Moje příběhy vycházejí ze skutečných událostí, které mě zaujaly a které si podle mého zasluhují větší společenské pozornosti

nebo přímo přehodnocení. Při jejich zpracování je pro mě ale prioritní vždycky příběh — struktura musí vést k pointě, ke katarzi, zkrátka splňovat nároky románu, stejně jako je musí splňovat psychologické prokreslení postav, které příběhem procházejí. A k tomu se samozřejmě soustředím i na to, jakým způsobem takový příběh vyprávím. Často se mě čtenáři na besedách ptají, proč jsem nepsala spíš odbornou práci, když se v mých knihách — a tady myslí *Žitkovské bohyně* — objevuje tolik úředních dokumentů. Na to odpovídám, že mám potřebu poznat a pak napsat příběh perspektivou určité postavy, a to včetně vzhledu do jejího vnitřního prožívání. V tomto bodě svobodně překračuji hranice, za něž třeba historik vstoupit nemůže.

Když jsi poprvé přijela do Bílé Vody, jak na tebe to místo působilo? Myslíš, že se po vydání románu stane také takovým turistickým cílem jako Žitková? Já jsem do Bílé Vody poprvé zamířila v létě roku 2013, kdy už ten kout moravského Slezska nebyl zdaleka

tak nepřístupný jako před revolucí. Otevřely se hranice s Polskem, neda-
leko se postavila nová silnice, občas
se sem zatoulal i nějaký turista. Krása
a opuštěnost Rychlebských hor mě ale
přesto zasáhla a navíc mě ohromila
monumentálnost bělovodského
chrámu s klášterem, jaké bych na ta-
kovém konci světa skutečně nečekala.
A také tamní hřbitov, kde je pohřbeno
několik stovek řeholnic, internova-
ných v obci mezi lety 1950 až 1989 —
to je rozhodně místo, na které se
nezapomíná. Od května do října tam
květou růže, krásně to tam voní, bzučí
tam hmyz a zpívají ptáci, zkrátka tam
má člověk pocit, jako by se ocitl v raj-
ské zahradě. A jako by ty ženy, které
v Bílé Vodě nedobrovolně prožily své

životy, nad svými věznicemi zvítězily.
Za vidění stojí i místní Muzeum
internace, izolace a integrace, mapu-
jící osudy řeholnic řádů držených
v obci. Samozřejmě nevím, jestli tahle
knížka způsobí to, co román o žitkov-
ských bohyních v Žitkové, ale pro mě
osobně má to místo zkrátka obrovské
kouzlo.

**Jak při psaní vlastně postupuješ?
Nejdřív máš téma, potom
rešeršuješ a načítáš literaturu
a pak teprve vymýšlíš příběh?**

Přibližně takto. Obvykle jsem nejdřív
narazila na nějakou historickou
událost, na které mi něco nesedělo,
něco mě na ní dráždilo, co jsem
si zároveň uměla představit jako

určující moment příběhu hlavní
postavy. V *Gertě* jsem chtěla poukázat
na nesmyslnost kolektivní viny,
v *Žitkovských bohyních* vrátit —
alespoň do literatury — zaniklý
fenomén, v *Bílé Vodě* jsem chtěla dát
hlas řeholnicím, které si podle mého
zasloužily stejnou pozornost jako
režimem pronásledovaní duchovní.
Ta témata mají společně to, že v nich
je — ačkoli se mě osobně netýkají —
pro mě prostor, že mám příležitost
něco napravit, že můžu mluvit
za někoho, komu to nebylo umožněno.
Po letech terapie si tu nutkavou
potřebu napravovat bezpráví umím
vysvětlit líp — vždycky mě přitáhne
téma, ve kterém se nějak zrcadlí moje
rodinná zkušenost. Uvědomila jsem
si, že v *Gertě*, pomlouvaných bohy-
ních, nedocenené Vitce i ve vězněných
řeholnicích nějak rezonuje ta moje
bitá a ponižovaná maminka, které
jsem jako dítě neuměla pomoci.

Můžeš dát hlas těm, kteří ho nemají...

Můžu pomoci někomu, kdo už to
sám udělat nemůže. Tohle mě
od počátku přitahovalo i na *Bílé
Vodě* — chtěla jsem upozornit

**V Bílé Vodě stejně
jako i v předchozích
knížkách se pohybuju
někde na pomezí
reality a fikce**

na osud řeholnic, které strávily život v internacích, pokud nebyly rovnou nasazeny na nucené práce do továren nebo pro svou víru uvězněny. Případalo mi nespravedlivé, že o tom, jak byli za totality perzekvováni biskupové, kněží a řeholníci, existuje nějaké všeobecné povědomí, kdežto o tom, jak se zacházelo s řeholnicemi, se neví téměř nic. V tomto kontextu občas padnou ještě tak jména boromejek matky Žofie Bohumily Langrové nebo matky Marie Vojtěchy Hasmandové, ale většinou si nikdo neuvědomuje, že totalitní režim v pohraničních kláštřích věznil tisíce žen, které tam musely pracovat v lesích nebo na poli, namísto aby pečovaly o potřebné, jak při vstupu do řádu chtěly a jak jim přikazoval jejich apoštolát. Zdravotnice, pečovatelky, učitelky tak musely třeba chodit do lesa kácet stromy, a jak už jsem v souvislosti s Felixem Davidkem říkala — pokud jim komunisté neodpřeli přítomnost kněze, nasazovali k nim takové, co na ně donášeli. Komplikovali jim tak i jejich cestu ke spáse, což pro ty ženy bylo mnohem horší než nucené práce. Právě v internacích a kriminálech se ukázalo, jak moc je důležité, aby si mohly být ženy v duchovní službě soběstačné, čili aby v církvi působily také kněžky. Tohle poznání se mi jako Brňáče propojilo se střípkem znalostí o moravské skryté církvi a z toho pak vznikl příběh hlavní hrdinky románu, sestry Evaristy, která je tajně vysvěcená na kněžku. Než se mi ale podařilo přemoci tu obrovskou masu materiálu, který jsem k tématu shromáždila, a příběh zpracovat, vyžádalo si to spoustu slepých cest, nepoužitelných pobočných příběhů a také stovky popsaných a zahozených stran.

Takto ses dopátrala i Vilemína, ke které se řeholnice v tvém románu hlásí jako ke své patronce...

Ano. Vilemínu považují „přemyslologové“ za dceru Přemysla Otakara I., sestru svaté Anežky. V přemyslovském rodokmenu je uváděna s otazníkem jako Vilemína, případně jako Blažena, známá je také pod italským jménem Guglielma la Boema. Působila v Miláně, kde byla jako heretická

v roce 1280 upálena, protože v komunitě, kterou kolem sebe shromáždila, působila jako kněz, a co víc, hlásala odvážný plán na restrukturalizaci tehdejší církve — budoucnost viděla v účasti žen na jejím vedení. Vilemína dokonce určila, která z žen z jejího okruhu by se měla stát příští papežkou. Taková troufalost jí samozřejmě nemohla projít, takže ona a s ní všichni vilemínité skončili na hranici a dochoval se nám po nich pouze torzální inkviziční spis. Vilemínin příběh pro mě byl v románu také nejdřív jen odbočkou, ale nakonec v něm hraje podstatnou roli, protože dokládá, že nespokojenost žen s postavením, které v církvi mají, není nic novodobého, že se táhne staletími. Mimořádně obzvlášť mě pobavilo, když jsem se dočetla, že se Vilemíně přezdívalo Felix.

Tím se dostáváme k jedné důležité věci ve tvých románech. To, že se kromě historických událostí a striktně badatelského přístupu v Žitkovských bohyních i v Bílé Vodě objevují také nevysvětlitelné náhody, události, magické momenty, nebo dokonce zárazy, je pro tebe pouhým literárním prostředkem?

V případě *Žitkovských bohyní* i *Bílé Vody* se užití nevysvětlitelných nebo mystických momentů vyloženě nabízí, a kdybych je nevyužila, tak bych to téma ochudila o důležitý element, který k němu prostě patří. Takže s tím racionálně pracuju a k tomu, co vypátrám v archivech nebo v terénu, tedy k tomu, co je ověřitelné, pak vytvářím i prostor pro tajemno. Jinak řečeno, prožívám s těmi postavami něco, co by se do vědecké práce nevešlo, ale co je podstatnou součástí jejich příběhu.

Zažilas sama něco takového?

Já jsem na tohle strašně opatrná. Nejblíž ze svých postav mám k Doře ze *Žitkovských bohyní* nebo Leně z *Bílé Vody*, tedy k těm skeptičkám, které kolem nevysvětlitelného krouží, které tajemství fascinuje, nějak v nich vnitřně rezonuje, ale stále si udržují odstup, aby nepropadly něčemu, co nedokážou kontrolovat. Někjaké momenty, které se mi přihodily v souvislosti s žitkovskými

bohyněmi, by se asi daly označit za neobvyklé a dodnes se jimi trošku zaobírám — ale ne, nedávám tomu v sobě prostor.

Takže sis ty zážitky zpětně racionálně vysvětlila?

Takže jsem nad nimi mávla rukou a pojmenovala si je jako náhoda.

Můžeš říct, o co šlo?

Třeba mi dodnes leží v hlavě návštěva u pokračovatelky žitkovských bohyní, jejich příbuzné, která provozuje kartářství. Šla jsem si k ní popovídat o tom, jak to na Žitkově v dobách bohyní chodilo, ale vyložení karet jsem nakonec neunikla, i když proti své vůli. Jsem totiž přesvědčená, že podobné věštkyně vždycky vytáhnou něco, co pasuje na klienty v určitém věku, k němuž přísluší určité životní situace. Takže když za nimi přijde taková třicetiletá bezdětná holka a zajímá se o žitkovské bohyně, které ženy často vyhledávaly kvůli milostné magii a potížím s početím, tak celkem logicky dostane výklad, že se nemá bát, že se věci nakonec zvrátí a že přijde ten pravý a s ním i potomci. Nic z toho jsem tehdy nepochopila, takže jsem se nad tím jen v duchu smála. Na druhou stranu, nakonec jsem cestu k početí neměla jednoduchou, takže mě zpětně napadaly různé věci, ale...

...ale v průběhu psaní *Bílé Vody* se ti dítě narodilo. Jaká to byla pro tebe změna?

Samozřejmě ve všech ohledech velká, ale pokud se ptáš na psaní, tak přijatelnější, než jsem před narozením Alberta čekala. Do té doby jsem byla taková skleníková kytka, která potřebovala mít svých osm, nejlépe deset nerušených hodin, trvalo dlouho, než jsem se začala soustředit a mohla psát, hodně věcí mě rušilo. Zato teď to funguje na lusknutí prsty a já bez problému píšu, když dítě na dvě hodiny usne, anebo večer. Mezitím se mi třeba v hlavě lépe zformuje, co chci napsat, a v čase, kterého si teď mnohem víc cením, jsem pak o dost efektivnější. Ale s narozením dítěte a rozepsanou knihou jsem si uvědomila i to, jaké mám štěstí, že mám kolem sebe fungující

rodinné zázemí a že se mi podařilo se finančně zabezpečit, protože bez toho bych asi v těch několika volných hodinách psát nemohla. Vidím kolem sebe případy žen, které musí o děti a domácnost pečovat samy — a to ani nemusí být samoživitelky —, protože to od nich jejich partneři očekávají. Dělbá povinností u nás ještě vůbec není samozřejmostí. A k tomu řeší finanční situaci, protože rodičovský příspěvek od státu je směšná almužna, nehledě na to, kolik peněz žena státu odvedla během let, kdy byla pracovně činná. Zním případy, kdy taková situace vedla k vychýlení rovnováhy ve vztahu, k nucené závislosti a k jejímu zneužití. Ve zkratce — tento stát ženy rozhodně nemotivuje k mateřství.

Ptám se i proto, že témata tvých knih mají většinou tři roviny. Kromě historického traumatu a osobního zaujetí je to také boj za nápravu. Po vydání románu *Vyhnání Gerty Schnirch* ses angažovala v brněnském usmírování s odsunutými brněnskými Němci. Plánuješ něco takového i v případě *Bílé Vody*? Myslíš, jestli se s italským překladem *Bílé Vody* rozjedu do Vatikánu a budu tam otravovat tak dlouho, dokud papežská kurie neumožní kněžské svěcení žen? To samozřejmě neudělám, ale zároveň cítím, že ta knížka bude vyžadovat, abych ji nějak dál provázela, abych své stanovisko dovysvětlovala na besedách a literárních akcích. A z toho mám už teď trochu obavu, protože vím, že na to tentokrát nebudu mít kapacitu. Kvůli rodině i kvůli tomu, že už vím, o čem chci psát příště, a hrozně se na to těším. Neumím si proto úplně představit, že bych *Bílou Vodu* vyprovázela po světě jako třeba *Gertu*. Teď, když se mi čas smrsknul, vnímám, že ačkoli mám setkávání s lidmi ráda a obohacuje mě, největší radost mi přináší přece jen psaní. Když se odpojím od světa a můžu být tři čtyři hodiny ponořená v rozepsané knize, číst nebo psát, tak jsem maximálně spokojená, a když to má pak ještě ten efekt, že to zajímá někoho dalšího, tak mě to naplňuje úplně nejvíc. ●

Kateřina Tučková (nar. 1980) je spisovatelka, dramatička a kurátorka. Vystudovala historii umění a bohemistiku na Masarykově univerzitě a získala doktorát na Univerzitě Karlově. Její romány *Vyhnání Gerty Schnirch* (2009) o brněnském pochodu smrti a *Žitkovské bohyně* (2012), pojednávající o osudu léčitelek z Moravských Kopanic, byly oceněny cenou čtenářů Magnesia Litera a pro svou společenskou angažovanost také Cenou za svobodu, demokracii a lidská práva (2017). Je také autorkou novely *Fabrika* (2014), divadelní hry *Vítka* (2018) a řady povídek. Založila festival Meeting Brno. Její knihy byly přeloženy do více než dvaceti jazyků.